

Мирослава ВІННИЧУК,
здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль)*

РОЗВИТОК ФАСИЛІТАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЯК ОСНОВА ДІАЛОГІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

У сучасній освіті зростає потреба в трансформації ролі вчителя – від пасивного ретранслятора знань до активного посередника у процесі навчання, який створює сприятливе середовище для розвитку особистості учня. Центральну роль у цьому процесі відіграє фасилітація, що ґрунтується на гуманістичному підході до освіти. Фасилітативні здібності відіграють ключову роль у забезпеченні ефективної комунікації та розвитку діалогічного підходу в освітньому процесі.

Концепція освітнього діалогу бере початок з гуманістичної психології і наразі активно розвивається. Г. Радчук визначає його як гуманітарну форму навчання, де на меті стоять процеси глибинного пізнання і осмислення навчального предмету через смислонасичену взаємодію, зустріч двох унікальних особистостей – вчителя та учня. На рівні формального діалогу забезпечити розбудову цих надихаючих, вільних від стереотипів, творчих взаємин може вчитель-фасилітатор [2].

Якщо розглядати питання фасилітації в навчанні з точки зору компетентнісного підходу, який зараз є основним у системі освіти, то загалом можемо описати процес розвитку через когнітивний і поведінковий компоненти. Саме такий контекст впізнається у педагогіці партнерства – складовій Концепції Нової української школи. Основні принципи цього підходу визначені так: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) [1].

Як бачимо, діалог зазначений водночас і як частина цього підходу. Однак подальший аналіз дозволяє вирізнити в ньому риси менеджменту,

ледь не механічного управління групою, що в свою чергу не може торкнутися глибинних аспектів особистості.

Тут доречно згадати знаного у сфері фасилітації американського організаційного психолога Р. Шварца. Його підхід має назву «кваліфікований фасилітатор» (The Skilled Facilitator) і передбачає цілеспрямовану підготовку фахівців, набуття ними необхідних знань і практичних навичок для ефективної взаємодії у групі. Не оминає увагою науковець і сферу освіти, розглядаючи специфіку фасилітації в ситуації викладання. У цьому контексті базового типу фасилітації буде недостатньо, бо вона спрямована на вирішення конкретної проблеми. Спільно, в обговоренні, з дотриманням засад гуманізму, однак без навчання того, як знайти вирішення в майбутньому без допомоги фасилітатора. Фасилітація розвитку, в свою чергу, допомагає групі покращити свій процес, навчаючись розмірковувати та змінювати своє мислення і поведінку, щоб могли ефективніше вирішувати проблеми [6].

Тож, з одного боку, можемо розглядати фасилітацію як навичку. Як суто методичну форму педагогічної діяльності, де через правильно використані інструменти педагог стає своєрідним диригентом цього освітнього оркестру. Та водночас постає питання, чи це лише роль, яку він, озброївшись сценарієм, виконує в конкретній ситуації, чи все ж недостатньо розглядати це поняття відірвано від особистості.

У пошуку відповіді на питання доцільно повернутись до витоків концепції і згадати її основоположника – К. Роджерса [5]. Він вважає фасилітацію засобом сприяння розвитку автономії, креативності та самостійності учнів. Наголошує на необхідності конгруентності (автентичності), емпатії, безумовного позитивного ставлення як основних характеристик фасилітатора. Учитель-фасилітатор сприяє створенню атмосфери довіри та підтримки, в якій учні можуть вільно виражати свої думки та почуття. Науковець підкреслює, що розвиток кожної особистості залежить від середовища, яке стимулює індивідуальне зростання та пізнання себе.

М. Казанжи також наголошує на тому, що важливою характеристикою є вираження фасилітації як якості особистості. Серед конкретних особистісних рис вона називає терплячість, довірливість, комунікабельність. Справжні фасилітатори – люди з яскраво вираженою

здатністю допомагати іншим, які зацікавлені в їхньому особистому розвитку. За її переконанням «атмосфера фасилітації, фасилітаційне освітнє середовище характеризується здатністю підтримувати, сприяти та стимулювати розвиток не лише вчителя, але й переважної більшості освітньої спільноти, що дозволяє накопичення фасилітації в освітньому просторі». За дослідженнями науковиці, саморозвиток через практику фасилітації є невід'ємною частиною становлення професіонала. Цей процес дає змогу майбутнім фасилітаторам не лише набувати нових навичок, а й глибше пізнавати себе [4].

Розвиток фасилітативних здібностей у майбутніх педагогів охоплює інтеграцію теоретичних знань та практичних навичок, що сприяють створенню сприятливого освітнього середовища. Ефективною технологією організації фасилітативного освітнього середовища також часто називають гру, яка «має особливий інтегративно-розвивальний та терапевтично-освітній ефект та стає все більш актуальною в умовах обмеженого формату дистанційного, уособленого, віртуального перебування сучасного учня в освітньому просторі школи, що позбавляє його природньої активності та реальної соціальної контактності» [3, с. 13].

Отже, з метою діалогізації освітнього процесу задля активного залучення учнів до навчання, підвищення мотивації, сприяння розвитку їхніх компетенцій через обговорення, дискусії та пошук спільних рішень важливо розвивати фасилітативні здібності майбутніх педагогів. Для цього сучасні освітні програми з професійної підготовки повинні бути наповнені інтерактивними методами навчання, що допомагають педагогам освоїти техніки активного слухання, рефлексії та зворотного зв'язку. Але фасилітатор – це не лише власник набору інструментів, а й особистість, здатна створити атмосферу довіри та підтримки. Тому головним елементом все ж має стати особистість викладача, який не просто знає, яким йому «треба» бути, а щиро «є» у моменті народження нового знання в ситуації освітнього діалогу.

Список використаних джерел:

1. Краще разом. Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ. *Нова українська школа*. URL: <https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva->

[shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-u-shkoli/](#) (дата звернення: 10.10.2024).

2. Радчук Г. К. Аксіопсихологія вищої школи : монографія. Вид. 2-ге, розшир. і допов. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. 380 с.
3. Федій О., Галина Т. Ігротерапія як психолого-педагогічна фасилітація. *Інноваційні педагогічні рішення у початковій освіті* : зб. наук. праць. Полтава : ПП Астроя, 2022. Вип. 5. С. 12–22.
4. Kazanzhy M. Y. The role of facilitation in creating an inclusive educational environment. *Психологія життєвого простору особистості в сучасних умовах кризи, глобалізації та цифрової трансформації суспільного життя* (м. Одеса, 14–15 вересня 2023 р.). Одеса : Міжнародний гуманітарний університет, 2023. С. 137–140. DOI: <https://doi.org/10.32837/11300.26391>
5. Rogers C. R., Freiberg H. J. Freedom to learn. 3rd ed. New York : Merrill, 1994. 355 p.
6. The skilled facilitator fieldbook: tips, tools, and tested methods for consultants, facilitators, managers, trainers, and coaches / R. Schwarz et al. New York : John Wiley & Sons, Ltd., 2005. 546 p.